

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” - CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ TEOLOGIE REFORMATĂ
„ECUMENE”**

**Cuvinte-cheie,
cuprinsul,
și sinteza**

TEZEI DE DOCTORAT

**Relevanța misiologică a textului Luca 24:44-49
în teologia cărții Faptele Apostolilor**

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. Molnár János**

**Doctorand:
Borzási Pál-Zoltán**

2016.

**„Babeş-Bolyai” Tudományegyetem - Kolozsvár
R e f o r m á t u s T a n á r k é p z ő K a r**

DOKTORI TÉZIS

**A LUKÁCS 24:44-49
MISSZIOLÓGIAI JELENTŐSÉGE
AZ APOSTOLOK CSELEKEDETEIRŐL SZÓLÓ
KÖNYV TEOLÓGIÁJÁBAN**

*The missiological relevance of Luke 24:44-49
in the theology of the Acts of the Apostles*

Tudományos vezető:
Prof. univ. dr. Molnár János

Doktorandusz:
Borzási Pál-Zoltán

2016.

Cuprinsul tezei de doctorat

Cuprins	4
Cuvânt înainte	8
1. Introducere	9
1.1. Țelul cercetării	9
1.2. Necesitatea cercetării	10
1.3. Beneficiile cercetării	13
1.4. Metodele cercetării	14
2. Explicația și tematica mării trimiteri (Lukács 24:44-49)	16
2.1. Explicația mării trimiteri	16
2.1.1. Luca 24:44	17
2.1.2. Luca 24:45	22
2.1.3. Luca 24:46	24
2.1.4. Luca 24:47	27
2.1.5. Luca 24:48	32
2.1.6. Luca 24:49	33
2.2. Tematica mării trimiteri	33
2.2.1. „Așa este scris”: Istoria mântuirii realizată	34
2.2.2. „Trebuia să pătimească Hristos și să învieze a treia zi dintre cei morți”: Isus este Mesia	34
2.2.3. „Să se propovăduiască în Numele Lui”: Propovăduirea evangheliei	35
2.2.4. „Tuturor neamurilor, începând din Ierusalim”: Răspândirea Cuvântului	35
2.2.5. „Voi sunteți martori”: Mărturisirea ucenicilor	36
Rezumat	37
3. Studiarea tematicii mării trimiteri în cartea Faptele Apostolilor	38
3.1. Realizarea istoriei mântuirii: Împlinire	38
3.1.1. Planul istoriei mântuirii	39
3.1.1.1. Cuvinte cheie folosite mai des	40
3.1.1.2. Expresii mai rare	43
3.1.2. Dumnezeu care împlinește făgăduințele	46
3.1.2.1. Dumnezeu este „Dumnezeu”(θεός)	46
3.1.2.2. Dumnezeu este „Domn” (δеспότης)	47
3.1.2.3. Dumnezeu (și Hristos) este „Domn” (κύριος)	48
3.1.2.4. Dumnezeu este „Cel Preaînalt” (ὑψιστος)	48
3.1.2.5. Dumnezeu „crează” (ποιέω)	49
3.1.3. Necesitatea împlinirii	56
3.1.3.1. Vocabular: „trebuie”	51
3.1.3.2. Hristosul necesității divine	52
3.1.3.3. Apostolii și necesitatea etică	53

3.1.3.4. Necesitatea prigonirii	54
3.1.4. Noutatea împlinirii	56
3.1.4.1. Noutatea naturii lui Mesia	56
3.1.4.2. Noutatea înțelegerii scripturilor	61
3.1.4.3. Noutatea misiunii neamurilor	65
3.1.5. Planul realizării istoriei de mântuire a lui Dumnezeu	66
3.1.5.1. Prin lucrarea atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu	67
3.1.5.2. Prin domnia lui Hristos	69
3.1.5.3. Prin călăuzirea Duhului	74
3.1.5.4. Prin îngerii și epifane	77
Rezumat	82
3.2. Isus este Mesia: Cristologie	84
3.2.1. Numele și titlurile lui Hristos	84
3.2.1.1. Domn (κύριος)	84
3.2.1.2. Mântuitor (σωτήρ)	91
3.2.1.3. Rob (παῖς)	94
3.2.1.4. Hristos/Mesia (χριστός)	98
3.2.1.5. Fiul Omului (υἱὸς ἀνθρώπου)	102
3.2.1.6. Fiul lui Dumnezeu (υἱὸς τοῦ θεοῦ)	103
3.2.1.7. Profet (προφήτης)	103
3.2.1.8. Alte designări	104
3.2.2. Lucrarea lui Hristos	107
3.2.2.1. Viața pământească a lui Hristos	107
3.2.2.2. Moartea lui Hristos	108
3.2.2.3. Învierea lui Hristos	111
3.2.2.4. Înălțarea și glorificarea lui Hristos	115
3.2.2.5. A doua venire a lui Hristos	121
Rezumat	126
3.3. Propovăduirea evangheliei: Predicare	128
3.3.1. Propagarea evangheliei	128
3.3.1.1. Predicare (κήρυγμα, κηρύσσω)	129
3.3.1.2. Evanghelizare (εὐαγγέλιον, εὐαγγελίζω)	130
3.3.1.3. Învățare (διδασχῆ, διδάσκω)	134
3.3.2. Predicatorii mai de samă a veștii bune	136
3.3.2.1. Apostolul Petru	137
3.3.2.2. Martorul Ștefan	142
3.3.2.3. Apostolul Pavel	146
3.3.3. Invitația evangheliei	154
3.3.3.1. „Oricine va chema Numele Domnului”	155
3.3.3.2. „Pocăiți-vă dar și întoarceți-vă”	157
3.3.3.3. „Crede în Domnul Isus”	159
3.3.3.5. „Scoală-te, primește botezul”	163

3.3.4. Iertarea păcatelor ca mântuire	164
Rezumat	166
3.4. Răspândirea Cuvântului: Avansare	167
3.4.1. Făgăduințe pentru răspândirea Cuvântului	168
3.4.2. Direcția răspândirii Cuvântului	172
3.4.3. Atestarea răspândirii Cuvântului	174
3.4.4. Actorul principal în răspândirea Cuvântului	176
3.4.5. Cuvântul care trece prin barierele geografice, sociale și etnice	179
3.4.6. Răspândire continuu	182
Rezumat	184
3.5. Mărturia ucenicilor: Afirmare	185
3.5.1. Rolul apostolilor în mărturisire	185
3.5.1.1. Ca martorii învierii lui Hristos	186
3.5.1.2. Ca liderii poporului nou a lui Dumnezeu	188
3.5.1.3. Ca învățătorii veritabili a poporului	192
3.5.1.4. Ca nucleul Israelului reconstruite	194
3.5.2. Duhul care împuternicește pentru mărturisire	195
3.5.2.1. Duhul profetiei	196
3.5.2.2. Duhul Sfânt care dirijează istoria mântuirii	198
3.5.2.3. Duhul Sfânt dată tuturor credincioșilor	199
3.5.2.4. Duhul Sfânt este Dumnezeu	202
3.5.2.5. Duhul Sfânt împuternicește pentru mărturisire	203
3.5.2.6. Duhul Sfânt este Cristo-centric	206
3.5.3. Mărturisire în mijlocul persecuției	207
3.5.3.1. Mărturisirea care stârnește opoziție	207
3.5.3.2. Necesitatea suferinței a martorilor	208
3.5.3.3. Reacția apostolică la persecuție	211
3.5.3.4. Sfatul lui Gamaliel ca reflectarea prigonitorilor	214
3.5.3.5. Ajutor divin martorilor care suferă	217
Rezumat	219
4. Sumar și Concluzie	221
Bibliografie	224

Cuvinte-cheie din teza de doctorat

Evanghelia după Luca, marea trimitere, împlinirea scripturilor, planul lui Dumnezeu, iluminare, christologie, numele și lucrarea lui Hristos, predicarea evangheliei, evreii și neamurile, misiune între evrei, misiune între neamuri, Petru și Pavel, pocăință, iertare, Ierusalim, marginile pământului, propagarea Cuvântului, apostolic, poporul nou al lui Dumnezeu, mărturisire, prigonire, Duhul Sfânt, teologia cărții Faptele Apostolilor.

Sinteza tezei de doctorat

Teza lucrării mele de doctorat este că teologia cărții Faptele Apostolilor este prezentată de către Hristos în marea trimitere găsită în evanghelia după Luca (Luca 24,44-49).

În *Introducere* am propus *ipoteza* că, marea trimitere din Luca 24,44-49 are o semnificație importantă în a formula teologia cărții Faptele Apostolilor. Adică, în marea trimitere găsim schița teologiei cărții Faptele Apostolilor. Aceasta ar însemna că, marea trimitere din Luca 24:44-49 are un caracter teologic, iar teologia cărții Faptele Apostolilor are o natură misiologică.

Țelul lucrării mele de doctorat este să demonstrez că sumarul teologiei cărții Faptele Apostolilor este formulat în marea trimitere a lui Hristos. Demonstrarea acestei ipoteze va da nu numai o formulare mai clară a teologiei cărții Faptele Apostolilor ci va contribui și la o mai puternică susținere a unicității evangheliei după Luca cu cartea Faptele Apostolilor.

Studiul acesta este *necesar* pentru că în prezent este o mare neînțelegere în privința conceptelor care ar trebui să alcătuiască teologia cărții Faptele Apostolilor și ce metodă ar trebui să urmărim în determinarea conceptelor respective. Prima problemă este legată de conținut, iar a doua de metodologie. Problema aceasta necesită cercetarea mea. Este clar că teologii formulează teologia cărții Faptele Apostolilor în diferite feluri. Un exemplu este formularea contradictorie a lui Hans Conzelmann și a lui C. K. Barrett. Oare cartea Faptele Apostolilor ne prezintă o biserică victorioasă care arată triumful învierii și slavei (Hans Conzelmann) sau ne prezintă o biserică plină cu suferință și patimă care pune accent mai ales pe teologia crucii (C. K. Barrett)? Charles Moule merge și mai departe și spune că esența mesajului cărții Faptele Apostolilor nu trebuie căutată în ansamblul ei, ci în cuvântările diferite, în special în predicile apostolilor. Pe de altă parte Beverly Roberts Gaventa argumentează că mesajul suprem al cărții Faptele Apostolilor se află nu în predici ci în secțiunile narative.

Mai departe, perspectiva tradițională a relației strânse între evanghelia după Luca și cartea Faptele Apostolilor, potrivit căruia ele sunt unite nu numai la nivelul autorului, ci și la nivelele narațiunii și teologiei, recent a fost pusă sub semnul întrebării de către teologii Mikeal C. Parsons și Richard I. Pervo. Parson și Pervo spun că nu există nici o relație între cele două lucrări la nivelul narațiunii și teologiei (ci numai la nivelul autorului).

Metodologia tezei de doctorat se bazează pe doi pași mari.

În primul rând, am analizat textul din Luca 24,44-49 într-un mod inductiv și am alcătuit un sumar al temelor mai importante din marea trimitere. În lumina acestui studiu am formulat următoarele teme:

1). Istoria mântuirii realizată: Împlinire. Aceasta este tema primordială al textului din Luca 24,44-45: „Apoi le-a zis: „Iată ce vă spuneam când încă eram cu voi, că trebuie să se îplinească tot ce este scris despre Mine în legea lui Moise, în Prooroci și în Psalmi.’ Apoi le-a deschis mintea, ca să înțeleagă Scripturile.”

2). Isus este Mesia: Christologie. Tema aceasta provine din Luca 24,46 care spune: „Așa este scris și așa trebuia să pătinească Hristos și să învieze a treia zi dintre cei morți.”

3). Propovăduirea evangheliei: Predicare. Aceasta este tema textului din Luca 24,47: „Și să se propovăduiască..., în Numele Lui, pocăința și iertarea păcatelor.”

4). Răspândirea Cuvântului: Creștere. Subiectul acesta se găsește în a doua parte a versetului Luca 24,47: Cuvântul evangheliei trebuie să fie răspândit să fie vestită „tuturor neamurilor... începând din Ierusalim.”

5). Mărturisirea ucenicilor: Afirmare. Isus continuă porunca lui în Luca 24,48-49 în felul următor: „Voi sunteți martori ai acestor lucruri. Și iată că voi trimite peste voi fâgăduința Tatălui Meu, dar rămâneți în cetate până veți fi îmbrăcați cu putere de sus.” Cu aceasta Isus a clarificat sarcina apostolilor după înălțarea lui în cer.

În al doilea rând, am studiat în detaliu cum expune Luca în Faptele Apostolilor cele cinci teme enumerate pe baza textului din marea trimitere. Aceasta este caracterul cercetării mele. Am luat cele cinc teme, una după cealaltă, și am studiat ce importanță au ele în cartea Faptele Apostolilor. În următoarele rânduri voi prezenta sumarul și rezultatul cercetării mele.

1). Realizarea istoriei mântuirii: Împlinire.

În Luca 24:44-45 Cuvântul lui Dumnezeu ne arată că în și prin Hristos scripturile s-au împlinit, istoria mântuirii a fost realizată, și toate acestea s-au întâmplat în acord cu planul lui Dumnezeu. Am constatat că în Faptele Apostolilor planul de mântuire a lui Dumnezeu împlinit prin Hristos funcționează ca un cadru teologic atotcuprinzător. În consecință evenimentele trebuiau să se întâmple cum au fost descrise de Luca. Istoria mântuirii a lui Dumnezeu este caracterizată de plan, de necesitate, și de noutate.

Istoria mântuirii împlinită de Hristos este caracterizată de planul lui Dumnezeu. Aceasta se vede din următoarele cuvinte cheie: βουλή (Fapte 2,23; 4,28; 5,38-39; 13,36; 20,27), ἐπαγγελία (1,4; 2,33.39; 7,17; 13,23.32; 26,6), ὀρίζω (2,23; 10,42; 17,26.31),

προχειρίζομαι (22,14; 26,16), τάσσω (13,48; 22,10), προκαταγγέλλω (3,18; 7,52), πρόγνωσις (2,23), προορίζω (4,28), és προχειροτονέω (10,41).

Dumnezeu împlinește făgăduințele mereu cu consecvență și este capabil să înfăptuiască Cuvântul lui. Luca accentuează că Dumnezeu este cel care dirijează și conduce împlinirea scripturilor și realizarea istoriei mântuirii. Aceasta este arătată prin faptul că el este persoana principală în evenimente și prin denumirile folosite pentru Dumnezeu în cartea Faptele Apostolilor. Dumnezeul care împlinește promisiunile scripturilor este descris ca „Dumnezeu” (θεός), „Domn” (δеспότης), „Domn” (κύριος), „Prea Înalt” (ὑψιστος), și cel care „crează” (ποιέω). Denumirile acestea ne dă certitudinea că Cel care a dat promisiunile este cu siguranță capabil să înfăptuiască voia Lui și să împlinească promisiunile proorocilor.

Istoria mântuirii împlinită de Hristos este caracterizată de necesitate. Aceasta este indicată prin folosirea des a Cuvântului δεῖ („trebuie/necesită”) în trei feluri. În primul rând prin referință la necesitatea care a caracterizat viața lui Hristos (el trebuia să sufere, trebuia să moară, trebuia să se învie din morți, și trebuia să fie primit de cer). În al doilea rând prin referință la necesitatea care a caracterizat slujirea apostolilor (ascultare de față de Dumnezeu și misiune către oameni). În al treilea rând prin necesitatea care a caracterizat uceniciei în general (încercări, necazuri, și prigoniri).

Istoria mântuirii împlinită de Hristos este caracterizată și de nouitate. Aceasta se manifestă în trei feluri: în a concepe și a recunoaște natura adevărată lui Mesia, în înțelegerea scripturilor, și în practicarea misiunii către neamuri. Pentru evrei era nou suferința, moartea și învierea lui Isus, Mesia Israelului, pentru că aceste evenimente nu erau univoce și explicite pentru evrei în secolul întâi (Fapte 2,31; 3,18; 17,3; 26,23). Cei doisprezece apostoli și poporul evreu nu prea au arătat voință să accepte că Mesia va răscumpăra pe Israel prin suferințele și moartea lui (caracterizare), și să accepte că Mesia aceasta nu este altcineva decât Isus din Nazaret (identificare). Înțelegerea faptului că Isus este Mesia și că scripturile s-au împlinit în el necesită o intervenție divină și supranaturală, altfel oamenii rămân orbi cu privire la persoana și lucrarea lui Isus. Între exemplele aduse de Luca în privința aceasta, este deschiderea ochii lui Saul și deschiderea inimii lui Lidia. Totodată era nou pentru ucenici înțelegerea faptului că ei trebuie să exercite misiune și evanghelizare printre neamuri. Problema aceasta este abordată în a doua parte a cărții Faptele Apostolilor.

Realizarea planului lui Dumnezeu în istoria mântuirii se întâmplă prin diferite metode: prin lucrarea atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, prin domnia lui Isus Hristos, prin călăuză directă a Duhului Sfânt, și prin apariția îngerilor și experiența epifanelor care împreună indică faptul că planul lui Dumnezeu este cel care se realizează în toate lucrurile.

(1) *Realizarea planului lui Dumnezeu prin lucrarea atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu* și activitatea lui directă este o fenomen des în cartea Faptele Apostolilor: Dumnezeu însuși este cel care a înviat pe Fiul lui din morți, el a ales pe Matia să fie numărat printre cei Doisprăzece, mâna lui Dumnezeu este cu apostoli ca oamenii credincioși să capete mântuire prin Hristos, el inițiază misiunea printre neamuri și distruge parțialitatea evreilor.

(2) *Realizarea planului lui Dumnezeu prin domnia lui Hristos* devine evidentă prin faptul că Dumnezeu împlinește planul lui spre realizarea împărăției prin domnia lui Hristos din cer. Împărăția lui Dumnezeu este un concept cheie în cartea Faptele Apostolilor: volumul al doilea a lui Luca începe și se sfârșește cu menționarea împărăției lui Dumnezeu și apare iarăși și iarăși în puncte importante dealungul narațiunii (Fapte 1,3; 8,12; 14,22; 19,8; 20,25; 28,23; 28,31). Isus a devenit rege al acestei împărății și domnește la dreapta Tatălui, fiind înputernicit de către Dumnezeu însuși pentru această funcție. Astfel domnia împărătească al lui Dumnezeu este realizată prin Hristos, care domnește peste poporul lui și peste lumea întreagă ca un rege atotputernic. Mai departe el practică domnia lui în acord cu voia lui Dumnezeu ceea înseamnă că de fapt planul lui Dumnezeu este realizată în tot ce se întâmplă.

(3) *Realizarea planului lui Dumnezeu prin călăuzirea Duhului Sfânt* este un alt aspect important în împlinirea planului lui Dumnezeu. Între exemplele găsite în Faptele Apostolilor am accentuat mai ales slujba lui Filip în Samaria. În consecința slujirii lui efectivă de acolo, credincioșii sunt botezați de el și primesc darul Duhului Sfânt prin punerea mâinilor de către Petru și Ioan. După aceasta, prin călăuzirea Duhului, Filip se află pe drumul care duce din Ierusalim spre Gaza și conduce la credință pe eunucul etiopian (Fapte 8,26-40). Mai departe urmează misiunea lui Petru în casa lui Corneliu, care se întâmplă în acord cu călăuzirea concludentă și binecuvântarea surprinzătoare a Duhului (Fapte 10,19-20.44-45; 11,15.17).

(4) *Realizarea planului lui Dumnezeu prin îngerii și epifane* la fel trebuie menționat, pentru că apostolii deseori prin ei primesc călăuzire divină în Faptele Apostolilor. Raportul despre aparițiile îngerilor și epifanelor ne dă impresia că toate evenimentele descrise sunt sub control divin. Puterea adevărată nu aparține nici liderilor evrei, nici împăraților romani, ci Dumnezeului care are grijă să împlinească planul lui, ori prin opoziția experiențată, ori în ciuda prigonirilor experiențate (Fapte 1,10-11; 5,19-20; 7,55-56; 8,26; 9,3-6; 9,10-16; 12,7-10.23; 18,9-10; 23,11; 27,23-24).

Planul atotcuprinzător a lui Dumnezeu, domnia lui Hristos, călăuzirea Duhului Sfânt și slujba îngerilor și epifanelor dă înțelegerea că misiunea din Faptele Apostolilor este împlinită în cadrul planului lui Dumnezeu. Deoarece în Faptele Apostolilor Dumnezeu este mereu în spatele evenimentelor, prin aceasta, Luca arată cititorului că perspectiva hermeneutică prin

care trebuie să interpretăm contextul teologic al misiunii din Faptele Apostolilor, este planul și programul lui Dumnezeu.

2). **Isus este Mesia: Cristologie.**

Numele lui Isus din Faptele Apostolilor arată că el este Domn, Mesia, și Mântuitor. În Faptele Apostolilor în special învierea lui este accentuată. Mesajul despre Hristos – care a fost deja subliniat în marea trimitere din evanghelia după Luca – primește o accentuare deosebită în Faptele Apostolilor.

Chiar dacă Luca menționează moartea lui Isus pe cruce, în Faptele Apostolilor nu aceasta este centrul mesajului lui. Acolo accentul cade pe glorificarea lui Isus – pe învierea, înălțarea și încoronarea lui. Luca face această schimbare de accentuare datorită faptului că s-a ocupat deja de importanța crucii când a scris în evanghelia lui despre suferințele și moartea lui Isus. În Faptele Apostolilor el merge mai departe și se apleacă asupra evenimentelor care s-au întâmplat după moartea lui Hristos și asupra importanței lor teologice.

Persoana lui Hristos este descrisă prin titlurile lui din Faptele Apostolilor: Isus este „Domnul” care aduce împărăția lui Dumnezeu și care domnește din cer pe tronul lui Dumnezeu (κύριος – Fapte 1,24; 2,36; 7,59-60; 10,36; 16,31-32; 22,16); „Mântuitor” care eliberează poporul lui prin iertarea păcatelor (σωτήρ – Fapte 4,12; 5,31; 13,23); „Rob” care suferă, slujește și dăruiește (παῖς – Fapte 3,13; 3,26; 4,27); „Hristos”/„Mesia” care a suferit moartea și a înviat din morți, care nu este altcineva decât Isus din Nazaret (χριστός – Fapte 3,18; 17,3; 26,23); „Fiul omului” care a slujit, a suferit, și a murit, dar care acum este înălțat, glorificat și împărățește la dreapta lui Dumnezeu (υἱὸς ἀνθρώπου – Fapte 7,56, cf. Daniel 7); „Fiul lui Dumnezeu” care este un Fiu, pe care Israelul ca și fiul lui Dumnezeu în Vechiul Testament a anticipat profetic, fiul adevărat al lui Dumnezeu care are o relație intimă cu Tatăl, și care are natura și caracteristicile lui Dumnezeu (υἱὸς τοῦ θεοῦ - Fapte 8,37; 9,20; 13,33); „Proroc” despre care a scris Moise în Deuteronom 18,15, care împlinește rolul lui Moise, cu diferența că Isus nu mai anticipă pe nimeni, după el cum a făcut Moise, pentru că este proorocul final și escatologic care, prin învierea lui din morți, a devenit liderul suprem al poporului lui Dumnezeu să-i conducă într-un exod nou (προφήτης – Fapte 3,22-23); ca și *Fiul lui David*, el este prințul regesc și moștenitorul tronului (υἱὸς Δαυίδ – Fapte 2,25-31; 13,22-23.34; 15,16-17); „Sfânt” și „Neprihănit” pe care evreii l-au lepădat și l-au omorât (ἅγιον καὶ δίκαιον – Fapte 3,14); Piatra din capul unghiului pe care liderii evreilor au lepădat-o (λίθος – Fapte 4,11); Domnul sau „Autorul vieții” rânduit de Dumnezeu să fie lider și mântuitor ca să dea Israelului pocăința și iertarea păcatelor (ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς – Fapte 3,15; 5,31);

„judecător” prin care Dumnezeu va judeca lumea (κριτής – Fapte 10,42; 17,31); „împărat” a cărui domnie chiar dacă nu este o amenințare pentru Roma, totuși cere o subordonare absolută din partea supușilor lui (βασιλέα – Fapte 17,7). În Faptele Apostolilor citim ca un refren următoarea expresie: „... în numele lui Hristos” (Fapte 2,38; 3,6; 4,10; 9,34; 10,36; 10,48; 15,25-26; 16,18; 24,24). Botezul cu apă, vindecarea bolnavilor, având pace cu Dumnezeu, fiind gata pentru moarte și alungarea duhurilor necurate se realizează prin numele lui Isus.

Lucrarea lui Hristos este la fel accentuată. Mesajul mării trimiteri despre Hristos, în special moartea și învierea lui (Luca 24,46), este într-adevăr un concept cheie în Faptele Apostolilor, unde ne întâlnim des cu referințe legate de viața și lucrarea lui Hristos:

Viața lui Hristos este „sfânt și neprihănit” (Fapte 3,14), a cărui teritoriu de slujire s-a întins din Galilea până la Ierusalim, și despre care Petru a presupus chiar și în Cezarea, că Corneliu și casa lui știu niște lucruri detaliate (Fapte 10,37-39a).

Moartea lui Hristos s-a împlinit de către mâinile iudeilor și neamurilor, în acord cu planul etern al lui Dumnezeu (Fapte 2,23-24; 4,10), era ilegală (Fapte 3,14-15a), era înțeleasă ca fiind o insultă împotriva lui Dumnezeu (Fapte 4,26-28), a avut loc pe un stâlp/pom, deci el a devenit blestemat (Fapte 5,30 10,39; 13,29; cf. Deuteronom 21,22-23), constituia împlinirea scripturilor din Vechiul Testament (Fapte 13,29), și în final a câștigat răscumpărare pentru toată biserica lui Dumnezeu (Fapte 20,28).

Învierea lui Hristos pentru apostoli era un eveniment istoric (Fapte 1,3; 10,41), era absolut necesară pentru că nu era cu puțință ca el să fie ținut în moarte mai mult de trei zile (Fapte 2,23-24), al cărui eveniment apostolii erau martori oculari (Fapte 1,22; 3,14-15; 10,40-41; 13,31), și care era atestată și autentificată prin semnele și miracolele facute de apostoli (Fapte 4,10). Dumnezeu a confirmat și a aprobat suferința și moartea lui Hristos prin învierea dintre cei morți (Fapte 17,31), și astfel a împlinit promisiunile date de către proroci (Acts 13,32-33; 17,3). Ideea învierii lui Hristos a fost un eveniment nemaipomenit pentru neamuri (Fapte 17,18), dar pentru credincioși garantează învierea în ziua din urmă și prin aceasta s-a creat posibilitatea să fie vestită lumina neamurilor (Fapte 26,22-23). Am constatat că învierea lui Hristos este caraterul cristologiei al cărții Faptele Apostolilor.

Înălțarea lui Hristos este strâns legată de învierea și glorificarea lui, care necesită, zidește, și completează unul pe celălalt. Învierea și înălțarea lui Hristos, împreună contribuie la glorificarea lui Hristos. De fapt, glorificarea lui a început în clipa învierii lui, a continuat când s-a înălțat la cer, și a atins apogeul la încoronarea lui la dreapta Tatălui (cel puțin din punctul de vedere al epocii prezente al istoriei de mântuire a lui Dumnezeu). Înălțarea lui Hristos a însemnat împlinirile profețiilor din Vechiul Testament (Fapte 2,34-35), era un

eveniment istoric care s-a întâmplat exact patru zeci de zile după învierea lui (Fapte 1,3), era atestată și văzută de apostoli (Fapte 1,9-11), a făcut posibil încoronarea lui și șederea lui pe dreapta Tatălui (Fapte 1,9; 2,33-34), și totodată era un preludiu la revărsarea Duhului Sfânt (Fapte 2,33).

A doua venire a lui Hristos este comunicată de Luca ca fiind un eveniment în viitor care nu trebuie să fie așteptat de apostoli în nepăsare și în contemplare pentru că se va întâmpla exact așa cum s-a întâmplat și depărtarea lui (Fapte 1,10-11). Venirea a doua a lui Hristos va aduce sfârșitul și reînnoirea tuturor lucrurilor (Acts 3,20-21), data căruia a fost decisă și numai de către Tatăl (Fapte 17,31), și va avea loc spre scopul ca judecata finală să fie ținută de Isus (Fapte 10,42; 17,31).

Luând în considerare numele și titlurile lui Hristos, cât și lucrarea și activitatea lui, am tras concluzia că Isus este Dumnezeu și om într-o singură persoană, cu atribute divine și umane, înfăptuiește atât activități divine cât și umane.

În legătura cu natura divină a lui Hristos am constatat că (a) Isus împarte cu Tatăl atributele divine, că și el este prezent pretutindeni prin Duhul Lui să ajute și să călăuzească pe poporul lui în orice situație. Cum Dumnezeu este Domnul slavei, to așa este și Fiul, pentru că are gloria Tatălui în plinătate. (b). Isus împarte cu Tatăl activitățile divine, pentru că și el iartă păcatele, și credincioșii capete mântuire și iertarea păcatelor în numele lui Isus. Isus deci e capabil să facă ce face Tatăl. (c) Isus împarte cu Tatăl tronul divin, deoarece a fost înălțat la dreapta Tatălui și a fost făcut să șadă pe tronul majestic al Tatălui. Aceasta înseamnă că Isus domnește peste lumea întreagă cu toată puterea și autoritatea. (d) Isus împarte cu Tatăl numele divine, pentru că ca Tatăl este Domn și Mântuitor în Scriptură, to așa și Isus este Domn și Mântuitor în Faptele Apostolilor. (e) Isus împarte cu Tatăl adorarea divină, pentru că ca Tatăl este adorat de oamenii credincioși, to așa și Isus este adorat și venerat în Faptele Apostolilor.

În legătură cu natura umană a lui Hristos am observat faptul că deși Isus a fost uman ca și alții, era diferit de toți ceilalți în următorul sens: când slujea oamenilor făcea totul ca fiind Robul lui Yahweh, care – în contradicție cu Israelul din Vechiul Testament – a fost credincios față de Dumnezeu și tot ce zis și a făcut a fost bun. Iar în legătură cu suferințele și moartea lui – iarăși în contradicție cu Israelul din Vechiul Testament – a suferit fără vină deși nu a meritat nimic din ce s-a întâmplat cu el, și a renunțat drepturile lui acceptând voia lui Dumnezeu față de moartea lui. E clar deci, că Isus face legătura între Israelul din Vechiul Testament și biserica din Noul Testament, și el este cel care unește poporul lui Dumnezeu în ambele dispensații.

3). Propovăduirea evangheliei: Predicare.

În cartea Faptele Apostolilor evanghelia este predicată mai ales de Petru și de Pavel, și predicarea lor de obicei este urmată de invitație la pocăință și de promisiunea iertării păcatelor. Marea trimitere din Luca 24 conține trei infinitive, dintre care a treia vorbește despre predicarea evangheliei: „Și să se propovăduiască tuturor neamurilor în numele lui, pocăință și iertarea păcatelor, începând din Ierusalim” (Luca 24,47). Astfel Isus menționează trei infinitive: necesitatea morții lui, necesitatea învierii lui, și necesitatea predicării pocăinței și iertării păcatelor în numele lui. Acestea sunt lucrurile care trebuiau să fie împlinite (moartea și învierea lui) și lucrul care trebuie practicat tot timpul (predicarea). În legătură cu predicarea Cuvântului, am examinat în lucrarea mea răspândirea evangheliei, predicatorii mai de seamă al veștii bune, invitația evangheliei, și iertarea păcatelor ca mântuire.

Răspândirea evangheliei este descrisă prin folosirea unor cuvinte comune ca și infinitivul „să predice” (κηρυχθῆναι), verbul „a evangheliza” (εὐαγγελίζω), și „învățătura” ca substantiv (διδασχῆ) și ca verb (διδάσκω). Am mai notat următoarele expresii: proclamare (καταγγέλλειν, Fapte 4,2), slujirea Cuvântului (διακονία τοῦ λόγου, Fapte 6,4), învățarea norodului (διδάσκοντες τὸν λαόν, Fapte 5,25), argumenta (συνεζήτει, Acts 9,29), și instrucțiune (κατηχημένος, Acts 18,25).

Substantivul „predicare” (κήρυγμα), verbul „a predica” (κηρύσσω), și infinitivul „să predice” (κηρυχθῆναι) în primul rând înseamnă proclamare, declarație, promulgare, care deseori este menționată în legătură cu împărăția lui Dumnezeu sau cu domnia lui Hristos. Chiar dacă putem menționa că atât Petru (Fapte 10,42-43), cât și Pavel (Fapte 9,20) au „predicat” Cuvântul, Luca folosește aceasta expresie mai ales în legătură cu apostolul Pavel (Fapte 19,13.15-16; 20,25).

Deasemenea, evanghelizarea, ca substantiv (εὐαγγέλιον) și ca verb (εὐαγγελίζω) apare des în Faptele Apostolilor (Fapte 8,25.40; 14,7.21; 16,10). De multe ori Luca descrie activitatea lui Petru și Ioan, Filip, și Pavel (și colaboratorii săi) ca cei care au „evanghelizat” vestea bună, dar de obicei el face asta fără să clarifice exact conținutul veștii bune. Ceea ce este sigur, totuși, când apostolii fac evanghelizări, pun pe Isus ca fiind obiectul și conținutul „evangheliei” (Fapte 5,42; 8,25; 11,20b; 17,18), sau „veștii bune” (Fapte 15,7; 20,24; 8,4; 15,35; 21,8). Pentru ei „a predica pe Hristos” este un concept atât de larg încât poate să include detaliile vieții, morții, învierii, înălțării și prezenta domnie al lui Hristos, cu necesitatea acestor evenimente și semnificația lor teologică. Când apostolii fac „evanghelizări”, câteodată ei vorbesc despre Cuvânt, altă dată despre împărăția lui Dumnezeu și despre numele lui Hristos, și câteodată despre împlinirea făgăduințelor dată părinților.

Pentru apostoli, conținutul esențial al evangheliei a fost oferit de către Isus Hristos în marea trimitere: „Așa este scris și așa trebuia să pătimească Hristos și să învie a treia zi dintre cei morți. Și să se propovăduiască tuturor neamurilor, în Numele Lui, pocăința și iertarea păcatelor, începând din Ierusalim” (Luca 24,46-47). *Conținutul* evangheliei aici nu poate fi pocăința, deoarece pocăința nu apare niciodată ca o veste bună proclamată, ci ca o obligație și ca un apel. Dat fiind faptul că evanghelia înseamnă „veste”, prin natura ei, conținutul veștii bune nu poate fi niciodată ceea ce omul face ci ceea ce a fost făcut de altcineva înainte și despre care propovăduitorii (evangheliștii) dau detalii în predicile lor, care în consecință trebuie să fie ascultate și acceptate. Pocăința este acțiunea celor care deja au ascultat vestea bună despre Isus. Tototodată, conținutul evangheliei nu poate să fie nici iertarea păcatelor, pentru că în ciuda faptului că este o veste bună în sine, nu apare niciodată ca fiind conținutul sau substanța evangheliei. Iertarea păcatelor este mai precis consecința, roada, și binecuvântarea evangheliei, dat fiind faptul că cel care ascultă și acceptă invitația, adică apelul la pocăință, se realizează de obicei urmează după vestirea veștii bune. Conținutul evangheliei trebuie să fie substanța despre care vestea bună vorbește (adică Hristos) și nu ceea ce prescrie (adică pocăința), nici ceea ce promite (adică iertarea păcatelor). Aceste trebuie să fie așa, chiar dacă pocăința ascultătorilor este strâmt legată de vestea bună. Vestea bună a evangheliei este deci lucrarea lui Dumnezeu realizată prin Hristos, în special prin moartea și învierea lui, despre care scripturile din Vechiul Testament au arătat înainte, și pe baza căruia Dumnezeu acum poruncește tuturor oamenilor să se pocăiască și oferind promisiunea iertării păcatelor. În scurt, conținutul evangheliei este Dumnezeu însuși, în persoana și lucrarea lui Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt. Cu alte cuvinte, vestea bună este „numele lui”, pentru că numai „în numele lui” pot fi vestite și oferite binecuvântările respective (Luca 24,46-47). De aceea citim de multe ori că apostolii pur și simplu au predicat pe „Hristos”.

Substantivul „învățătura” (διδάχῃ) și verbul „a învăța” (διδάσκω) la rândul lor sunt și ele expresii importante. Atât „învățătura” (διδάχῃ – Fapte 2,42; 5,28; 6,1-2; 13,12; 17,19) și „a învăța” (διδάσκω – Fapte 4,2.18; 5,21a.25.28a.42a) sunt des menționate de Luca. Învățătura apostolilor este acceptată și studiată de întreaga biserică, pătrunde în tot Ierusalimul, are putere și autoritate, oameni ca Sergius Paulus se miră când aud, și este totalmente nou pentru cei din Atena.

Predicatorii mai de seamă a veștii bune în Faptele Apostolilor sunt Petru și Ioan, mai puțin Ștefan (și Filip). Cauza pentru care cred că Luca i-a socotit pe ei propovăduitorii mai de seamă a evangheliei, este că le-a raportat predicile lor în Faptele Apostolilor mai detaliat. Dintre vestitorii evangheliei, Luca se concentrează mai ales pe Petru și Pavel.

Apostolul Petru apare ca o persoană centrală în interacțiunea dintre apostoli și Isus, este o figură importantă printre apostoli în mărturisirea lor despre moartea și învierea lui Isus. Putem spune cu siguranță că Petru este nu numai o portavoce al părerilor apostolilor, ci și purtătorul de cuvânt al întregii biserici primare. Petru este descris ca un predicator, a cărei predică este caracterizată de invitație la pocăință (Fapte 2,38.40; 3,19b; 5,31b; cf. Fapte 8,22; 10,42k; 15,8), de o perspectivă escatologică (Fapte 2-3), de a oferi mântuirea tuturor oamenilor (Fapte 2,39; 10), de o concentrare pe Hristos (Fapte 2,33.36; 10,36), și de Duhul Sfânt (Fapte 2; 10). El propovăduiește evanghelia lui Hristos ca un martor ocular (Fapte 2,32; 3,15; 5,32; 10,39; 10,41; 13,31). Am constatat și faptul că sunt multe elemente comune între marea trimitere din Luca 24 și predicile lui Petru din Faptele Apostolilor, care la rândul lor confirmă ipoteza noastră, că marea trimitere are o semnificație importantă în formularea teologiei cărții Faptele Apostolilor.

Martirul Ștefan în predica lui detaliată despre istoria trecută a Israelului atrage atenția ascultătorilor în special la neascultarea israeliților și răscoala evreilor rebeli împotriva slujitorilor lui Dumnezeu. Luca raportează mesajul lui Ștefan în așa fel încât predica lui devine cea mai lungă din tot Faptele Apostolilor (Fapte 7).

Apostolul Pavel are cele mai multă predici raportate în Faptele Apostolilor. Mesajele lui erau clasificate în felul următor: (1) Predici propovăduite evreilor (Fapte 13,6-41.46-47); (2) Predici propovăduite neamurilor (Fapte 14,15-17; 17,22-31), și (3) Mesajele de apărare care erau spuse în fața evreilor sau romanilor (Fapte 22,1-21; 23,1-6; 24,10-21; 25,2-11; 26,2-29; 28,17-28). Mesajul lui Pavel în Faptele Apostolilor de multe ori este descris și caracterizat ca fiind „Cuvântul lui Dumnezeu”. Când evreii ascultau pe Pavel, de fapt auzeau „Cuvântul lui Dumnezeu”. Putem spune că este în special predicatorul pocăinței, deoarece ori de câte ori propovăduiește evanghelia și face evanghelizare (εὐηγγελίζετο), Luca spune că „vestește pe Isus și învierea” (Fapte 17,18), care a provocat mereu pe ascultători să se pocăiască.

Invitația evangheliei este un factor comun în Faptele Apostolilor. Predicatorii de obicei au așteptat un răspuns din partea ascultătorilor. Dar dorința ca ascultătorii să accepte oferta mântuirii și își schimbe viața după voia lui Dumnezeu nu este garantată de predicare. Dar mesajul despre Domnul este totuși predicat și mesajul acesta este folosit de Dumnezeu ca un mijloc prin care ascultătorii pot să dea un răspuns pozitiv la evanghelia predicată. Invitația sau apelul evangheliei este descrisă în general prin folosirea următoarelor patru expresii: „oricine va chema Numele Domnului va fi mântuit” (Fapte 2,21), „pocăiți-vă dar și întoarceți-vă la Dumnezeu (Fapte 3,19; 2,38; 5,31; 11,18; 17,30; 20,21; 26,20;), „Crede în Domnul Isus”

(Fapte 5,14; 8,12; 9,42; 11,17; 14,23; 16,31.34; 18,8; 19,4; 24,14; 26,27; 27,25), „Scoală-te, primește botezul” (Fapte 2,38.41; 8,12-13.36; 9,18; 10,47-48; 16,15; 18,8; 22,16).

Iertarea păcatelor este prezentată de Luca ca o binecuvântare promisă celor care răspund pozitiv față de evanghelia vestită (Luca 24,47). Aceasta poate fi egalată cu mântuire (cf. Luca 1,77). Oricine ascultă evanghelia și dă un răspuns pozitiv, are ca și garanție iertarea păcatelor de aici și acum (Fapte 2,38; 5,31; 26,17-18).

Am tras concluzia că în Faptele Apostolilor predicarea evangheliei, răspindirea veștii bune, vestitorii mai de seamă ai Cuvântului și invitația sau apelul evangheliei, nu numai că sunt în armonie cu mesajul lui Isus dat în marea trimitere, ci probabil sunt și o urmare a acestuia. Ceea ce Hristos a poruncit înainte de înălțarea lui la cer, după revărsarea Duhului Sfânt apostolii au fost zeloși să asculte cu o dedicație și credincioșie exemplară.

4). Răspândirea Cuvântului: Avansare

După ce Hristos a înviat din morți, a poruncit ucenicilor să propovăduiască evanghelia împreună cu apelul la pocăință și oferta iertării păcatelor „tuturor neamurilor” (Luca 24,47). Predicarea evangheliei, adică Cuvântul lui Dumnezeu, va începe la Ierusalim și va continua să fie predicată până la marginile pământului. Dezvoltarea și progresarea Cuvântului este un fenomen în Faptele Apostolilor, împotriva căruia mulți oameni s-au opus, dar care totuși va fi biruitor. Chiar dacă începutul și punctul de plecare a mesajului evangheliei este Ierusalim, propovăduirea Cuvântului nu se oprește acolo ci crește și progresază spre neamuri până la marginile pământului (Fapte 1,8).

Chiar dacă Fapte 1,8 enumeră patru aspecte geografice (Ierusalim, Iudeea, Samaria, marginile pământului), este mai just să schițăm Faptele Apostolilor în trei, deoarece mi se pare că Luca a unit misiunea din Iudeea și Samaria. Mai mult, împărțirea cărții în trei arată mai bine împlinirea făgăduinței lui Isaia despre noul exod: În primul rând Luca concentrează asupra cetății din Ierusalim, din care Cuvântul va începe să revarse. În al doilea rând el se întoarce către Israelul unit, care este indicat prin folosirea a celor două expresii „Iudeea și Samaria” (Isrealel). În al treilea rând, el continuă și termină narațiunea cărții Faptele Apostolilor prin includerea neamurilor în poporul nou al lui Dumnezeu. Creștinii dintre neamuri – ca și evreii credincioși – ascultă și acceptă evanghelia vestită progresând până la marginile pământului.

Direcția creșterii sau dezvoltării Cuvântului este interesantă în Faptele Apostolilor: chiar dacă găsim promisiunea în Vechiul Testament că neamurile vor fi invitate să vină la Ierusalim în templu ca să laude pe Domnul (Zaharia 8,20-22), în Faptele Apostolilor practica

universală este că, Cuvântul predicat de apostoli se revarsă *din* templu și *din* Ierusalim către marginile pământului. Astfel Cuvântul va ajunge la toate neamurile de pe pământ fără ca ascultătorii să fie invitați să parcurgă un pelerinaj la Ierusalim. Direcția centripetală a Cuvântului în Vechiul Testament se schimbă într-o direcție centrifugală în Noul Testament (Fapte 1,8; 8,4.39; 22,21; 28,31).

Atestarea răspândirii Cuvântului este deseori menționată de Lucă în rezumatele sumare date în diferite locuri importante în narațiunea din Faptele Apostolilor (Fapte 6,7; 9,31; 12,24; 16,5; 19,20; 28,30-31). Rezumatele acestea indică dezvoltarea Cuvântului și arată cititorului care dintre cei doi opțiuni date de Gamaliel, este „alegerea” lui Dumnezeu (Acts 5,38-39). Rezumatele respective arată nu numai faptul că, dezvoltarea evangheliei se realizează, ci și faptul că răspândirea Cuvântului este excepțională și are un efect larg.

Mi se pare că Luca pune un accent mare pe răspândirea „Cuvântului Domnului”, adică pe dezvoltarea „Cuvântului lui Dumnezeu” deoarece el menționează de mai multe ori că Cuvântul crește, fapt care a fost deja făgăduit de Isus în marea trimitere din Luca 24 și în Fapte 1,8 (Fapte 4,31; 8,14.25; 11,1; 13,5.7.44.46.48; 16,32; 17,13; 18,11).

Actorul principal în răspândirea Cuvântului este Dumnezeu, și nu apostolii. Orice rol ar avea apostolii în a propovădui evangheliei – e.g. Petru și Pavel – Dumnezeu niciodată nu joacă un rol secundar. Luca concretizează de mai multe ori într-un mod explicit că până la urmă Dumnezeu este singurul responsabil pentru dezvoltarea evangheliei. În Faptele Apostolilor Dumnezeu este consecvent în a îmbrăca cu putere pe apostoli, să marturisească despre Isus. Intervențiile directe a Domnului ne dă impresia că „mâna Domnului” era cea care a eliberat pe apostoli din închisori ca să continue propovăduirea în norod (Fapte 5; 11,21; 13,47; 14,27; 15,12; 28,28). În consecință, creșterea Cuvântului din Ierusalim spre marginile pământului este pusă în moțiune nu de apostoli ci de către Dumnezeu. Deoarece apostoli sunt numai un mijloc folosit de Dumnezeu și de Duhul Sfânt, este greșit să vorbim de Petru sau Pavel ca fiind protagoniștii cărții Faptele Apostolilor, pentru că Dumnezeu este caracterul suprem. Avansarea Cuvântului deci trebuie să fie atribuită numai Lui.

Luca totodată arată că *Cuvântul trece prin barierele geografice, sociale și etnice*. Caracteristica supremă a avansării și răspândirii Cuvântului în Faptele Apostolilor este că mesajul predicat de apostoli merge prin țări spre marginile pământului, leagă și conectează diferențele sociale și demolează barierele etnice. Dezvoltarea Cuvântului Domnului deci nu epuizează prin faptul că se dezvoltă spre marginile pământului. Ca să rămânem credincioși față de raportul scris de Luca, noi trebuie să luăm în considerare avansarea Cuvântului în răspândirea ei socială, etnică și culturală. Chiar dacă Luca pune un accent mare pe Ierusalim

(Luca 24,49; Acts 1,4.6-7; 8,14.25; 9,27), deoarece Ierusalimul era cetatea din care revărsarea Cuvântului Domnului trebuia să înceapă (cf. Isaia 2,1-4; 35,8-10; Mica 4,1-5), totuși Ierusalim nu este o destinație ci numai un centru de pornire a dezvoltării evangheliei.

Odată cu apropierea de sfârșitul cărții Faptele Apostolilor, Luca ne dă două informații despre Pavel și mesajul lui: (1) mesajul creștin are rădăcinile lui în scripturile evreiești, și (2) scopul mesajului este universal și este capabil să pătrundă orice sferă a societății, chiar și împărățiile neamurilor (Fapte 26,22-23). Fapte 16 este un capitol în care Luca relatează puterea atotcuprinzătoare a evangheliei: Cuvântul predicat nu este ascultat numai de urechile oamenilor ci pătrunde în inimile oamenilor (Fapte 16,14), puterea lui cuprinde nu numai femei și comercianți (Lidia) ci și servitori și robi care se află în robie fizică și spirituală (roaba care a avut un duh de ghicire), ba chiar bărbați aflați în poziții superioare și cu statu social mai înalt (temnicerul din Filipeni). Pe baza acestui raport putem spune că noi nu trebuie să ne gândim la creșterea Cuvântului într-un sens linear, calm, și ușor, fără opoziție, ci la o avansare care se întâmplă chiar și în mijlocul prigonirii și care progresează în ciuda faptului că unii vor să o oprească. Bineînțeles, dacă Cuvântul crește, automat crește și biserica.

În Fapte 28.30-31 Luca ne arată că *răspândirea Cuvântului se realizează conctinuu*. Deoarece sfârșitul cărții Faptele Apostolilor este deschisă din punctul de vedere literar, putem concluda că răspândirea evangheliei nu numai că trece prin diferite bariere ci și că se continua fără reținere. La sfârșitul cărții, accentul nu cade asupra apostolului Pavel cel întemnițat, ci cade pe credințioșia lui Dumnezeu și pe continuitatea predicării Cuvântului. Astfel programul de misiune dat în Fapte 1,8 nu este împlinit prin faptul că Pavel a ajuns la Roma. Marea trimitere spusă de Hristos apostolilor prin expresia „marginile pământului” este realizată numai într-un mod simbolic (dacă Roma poate fi considerată că reprezintă marginea pământului). Sfârșitul deschis al cărții Faptele Apostolilor împlinește două funcții: (1) sugerează natura răspândirii fără reținere a Cuvântului, și (2) așteaptă de la cititorul cărții să participe la continuarea răspândirii evangheliei.

Răspândirea Cuvântului Domnului deci este o temă temeinică anticipată deja în marea trimitere, este promisă în Fapte 1,8, fiind afirmată de mai multe ori prin rezumatele narrative în Faptele Apostolilor, și continuă să crească fără reținere până la marginile pământului. Într-adevăr, este greu de închipuit o temă cu un scop mai larg decât aceasta.

5). Mărturia ucenicilor: Afirmare.

Când Isus a spus ucenicilor în marea trimitere că trebuia să pătimizească și să învie din morți, a continuat și a zis: „Voi sunteți martori ai acestor lucruri. Și iată că voi trimite peste

voi făgăduința Tatălui Meu, dar rămâneți în cetate până veți fi îmbrăcați cu putere de sus” (Luca 24,48-49). Din declarația aceasta derivă faptul că ***responsabilitatea supremă a ucenicilor este mărturia adusă înaintea oamenilor despre Isus.***

Ca să fie spus și mai specific, în Faptele Apostolilor rolul suprem al apostolilor este să mărturisească despre *învierea lui Hristos*. Ei sunt prezentați ca învățătorii care interpretează sensul și mesajul adevărat al Scripturii despre Hristos. Fiind martorii vieții, morții și învierii lui Isus, ei pot să confirme realitatea acestor evenimente. Funcția aceasta de martor este împlinită prin puterea Duhului Sfânt care era dată lor exact așa cum Isus a promis. Mai departe, ei au mărturisit tot ce au văzut chiar dacă trebuiau să sufere din pricina aceasta.

Apostolii au avut rolul lor unic în răspândirea Cuvântului. Când Luca folosește expresia „apostoli”, de obicei se referă la cei Doisprezece. Chiar dacă expresia „apostol” este folosită de vreo două ori pentru alte personae (Fapte 14,4 and 14), este important să notăm că pentru Luca aceasta se referă mai ales la acei doisprezece apostoli despre care deseori spune că sunt martorii oculari al învierii lui Hristos (Fapte 2,32; 3,15; 5,32; 10,40-41; 13,31). În acord cu legea evreilor, apostolii trebuiau să mărturisească numai ce au văzut și au auzit. Acest lucru fac cu o râvnă atât de mare, că sunt practic de neoprit. Din pricina faptului că au văzut pe Isus cel înviat din morți, ei au afirmat adevărul despre el și le-au spus norodului să se pocăiască și să-și schimbe gândirea despre Isus. Mai mult, mărturisirea apostolilor este în acord cu mărturisirea Tatălui, care prin Duhul lui oferă minuni și semne să fie făcute ca să întărească mărturisirea apostolilor despre învierea lui Isus (cf. Acts 5,32).

Apostolii sunt liderii poporului nou al lui Dumnezeu. Pentru urechile evreilor credincioși, numărul „doisprezece” a dat impresia că trebuie să fie o relație între Israelul din Vechiul Testament și biserica din Noul Testament. Astfel, cei Doisprezece se referă la restaurarea lui Israel în care apostolii au un rol unic. Cei care s-au convertit la Rusalii au fost organizați în jurul celor Doisprezece: ei s-au pocăit așa cum apostolii le-au spus să se pocăiască (2,38), erau dedicați „învățăturii” apostolilor (2,42). De aici încolo apostolii funcționează ca și liderii poporului lui Dumnezeu și lucrurile se întâmplă în biserică așa cum au spus ei să se întâmple. Deci ei au devenit liderii Israelului reconstituit și comunitatea care a fost formată în jurul lor devine Israelul escatologic care a fost născut și ținut în existență de Isus cel glorificat. Comunitatea aceasta este unită și așteaptă restabilirea tuturor lucrurilor la data parousiei. În așa fel biserica este apostolică. Un exemplu clar se găsește în Fapte 3-5, unde Luca ne arată că în timp ce liderii evreilor au pierdut autoritatea în ochii norodului, apostolii sunt recunoscuți de oameni ca fiind liderii lor adevărați.

Rolul lor de lideri se vede și prin faptul că primii ucenici stăruiau în învățătura apostolilor (Fapte 2,42), fapt pentru care ceilalți ucenici când au adus darurile lor le-au pus la picioarelor lor (Fapte 4,35.37; 5,2), prin faptul că mincinoșii erau dați pe față și neadevărurile erau pedepsite imediat chiar și prin moarte (Fapte 5,5.10), prin faptul oferă soluții la problemele bisericii în timpul crizei (Fapte 6,2), prin faptul că ei autentifică misiunea lui Filip din Samaria (Fapte 8,14), prin faptul că se ridică la apărarea misiunii între neamuri (Fapte 10,1-11,18), prin faptul că ei decid să accepte pe Saul să fie inclus în comunitatea din Ierusalim (Fapte 9,26-28), și că ei sunt liderii mai de seamă ai adunării bisericii din Ierusalim (Fapte 15,2-4). În lumina acestor exemple este evident faptul că apostolii funcționează ca liderii popoului nou al lui Dumnezeu. De fapt ei alcătuiesc nucleul poporului reconstituit al lui Dumnezeu.

Apostolii sunt învățătorii veritabili a poporului. În Faptele Apostolilor sunt mai multe exemple care indică apostolii ca fiind învățătorii responsabili a poporului. Exemplul întâi se găsește în Fapte 2,42 unde ne este clarificat în ce stăruiau primii ucenici: în învățătura apostolilor. Deci poporul nou al lui Dumnezeu nu mai studiază legea lui Moise după învățătura leviților și preoților din templu ci după interpretarea apostolilor care arată cum s-au împlinit Scriptura în Isus. Astfel apostolii au devenit într-un fel și judecătorii Israelului nou (cf. Fapte 4,2.30; 5,20.25.28.42; 6,4). Dar ei nu sunt învățători numai pentru evrei (Fapte 4,2.17; 5,20; 25), ci și pentru biserică (Fapte 2,42.46; 5,42). În consecință, cred că putem spune că ei sunt învățătorii întregului Israel: ei învață pe evreii credincioși și necredincioși și mai târziu pe credincioșii dintre evreii și dintre neamuri (chiar și pe păgânii necredincioși).

Apostolii alcătuiesc nucleul Israelului reconstruit. Declarația lui Iacov din Fapte 15,16, că Dumnezeu se va întoarce și va ridica din nou cortul lui David din prăbușirea lui și va zidi dărâmurile și-l va înălța din nou pentru ca rămășița neamurilor să caute pe Domnul, indică că, după interpretarea lui Luca, procesul reconstituirii și refacerii Israelului are loc acum, este deja în progres și se desfășoară în biserică după scripturi. În consecință apostolii trebuie să fie văzuți ca nucleul Israelului nou care a fost reconstruit la Rusalii prin revărsarea Duhului Sfânt. După ce au fost reconstituiți cei Doisprezece (Fapte 1) la ei au fost adăugați și alții ajungând împreună la numărul 120, adică 12x10, la care, după Rusalii, au fost adăugați toți creștinii. Amintim că semnificația numărului 12 nu este în contradicție cu trecutul Israelului ci indică continuarea cu și reînnoirea poporului Israel.

În Faptele Apostolilor Duhul Sfânt este cel care împuternicește pentru misiune. În legătura cu punctul acesta am subliniat următoarele:

(1) *Duhul Sfânt este duhul profeției* care a fost promis în Vechiul Testament de mai mult. Revărsarea Duhului Sfânt la Rusalii deci era un eveniment anticipat, deoarece proorocii au proorocit despre faptul acesta. Darul Duhului Sfânt deci constituie o legătură între Vechiul și Noul Testament. Dacă este ceva nou în toate acestea – și este – atunci noutatea trebuie căutată în împlinirea făgăduințelor și în faptul că de data aceasta Duhul Sfânt era dat tuturor membrilor din poporul lui Dumnezeu și definitiv.

(2) *Duhul Sfânt este inițiatorul protagonist al evenimentelor din istoria mântuirii.* În istoria mântuirii prezentată de Luca, Duhul Sfânt este cel care stă în spatele misiunii și care unește și autentifică mișcarea întregă de misiune. De fapt Duhul Sfânt inițiază misiunea (Fapte 2,4; 8,29; 10,19.44; 11,12; 13,2.4, etc.), el dă putere apostolilor să mărturisească despre Isus între evrei și neamuri (Luca 24,49; Fapte 1,8; 4,31; 9,17.31), el dă sfaturi apostolilor să aducă decizii bune (Fapte 15,28; 16,6-7; 19,21; 20,22-23; cf. 5,3; 6,3.5.10; 9,31; 13,9 și 16,18), și el este sursa viziunilor și visurilor ca să dea revelație și călăuzire divină apostolilor (Fapte 9,10-18; 10,10-20; 16,6-7.9-10; 18,9-10; 22,17-18; 23,11).

(3) *Duhul Sfânt este dat credincioșilor prin definiție.* Impresia generală este că pocăința și credința este legat nu numai de botez cu apă ci și de darul Duhului Sfânt. Luca ne învață că Duhul Sfânt este un dar primit de cei care cred primesc în momentul convertirii și nu mai târziu la timpul unei experiențe ca și „a doua binecuvântare.” Aceasta înseamnă că în Faptele Apostolilor Duhul Sfânt apare ca și o necesitate soteriologică, prin care are loc reînnoirea Israelului (Fapte 2,38; 8,15-17; 10,44-45; 19,2). Mai mult, Duhul Sfânt este dat definitiv la naștere din nou, adică la botezul cu Duhul Sfânt, după care putem vorbi despre posibilitatea și responsabilitatea creștinilor să fie plini iarăși cu Duhul, așa cum s-a întâmplat repetitiv și cu apostolii. Mi se pare că Luca nu îngăduie adevărarea teologiei moderne „a doua binecuvântare”, dar el atestază doctrina umplerii cu Duhul Sfânt într-un mod repetitiv.

(4) *Duhul Sfânt este Dumnezeu.* Modul în care Luca prezintă persoana și lucrarea Duhului Sfânt accentuează contribuția cărții Faptele Apostolilor la formularea doctrinei de pneumatologie. Mă refer aici în primul rând la natura divină a Duhului ca a treilea persoană al Trinității (Fapte 5,3; 8,29.39; 16,7; 20,28). Pentru Luca Duhul Sfânt nu este o forță, nici o mișcare (chiar dacă este puternic și se mișcă), ci reprezintă prezența divină în apostoli.

(5) *Duhul Sfânt împuternicește pentru mărturie.* Rolul cel mai clar al Duhului Sfânt în Faptele Apostolilor este împuternicirea ucenicilor în a mărturisi despre Hristos. În marea trimitere citim: „Și iată că voi trimite peste voi făgăduința Tatălui Meu, dar rămâneți în cetate până veți fi îmbrăcați cu putere de sus” (Luca 24,49). Aici găsim sursa expresiei „putere de

sus”, semnificația care este prezentată mai amănunțit în Faptele Apostolilor (Fapte 1,5.8; 4,29.31; 8,4).

(6) *Duhul Sfânt este un duh Cristo-centric.* Duhul Sfânt nu atrage atenția la el însuși niciodată ci la Isus Hristos. Aspirația lui este înălțarea și glorificarea Hristos, inspirația apostolilor spre misiune, și îmbracarea cu putere și autoritate pentru a mărturisi despre Hristos (Fapte 2; 4,31; 8,29; 16,6-7).

Mărturisire în mijlocul persecuției. În Faptele Apostolilor mărturisirea despre Hristos nu are loc prin înțelepciunea apostolilor ci datorită puterii divine. Într-un mod paradoxal, câteodată *mărturisirea apostolilor despre Hristos este factorul care stârnește opoziție, generează antagonism și inițiază prigonirea lor* (Fapte 6,10-11; 9,20-23.29).

De fapt, suferința pentru evanghelie este prezentată ca o necesitate în Faptele Apostolilor. Prin faptul că primii creștini au mărturisit despre Isus că el este Mesia promis, că în el nădejdea învierii din morți s-a realizat, că în numele lui este mântuire și iertarea păcatelor, ei erau prigonți, au suferit multe neazuri, și au fost chiar omorâți. Deci suferința celor care au urmat pe Isus a devenit un fapt și ucenicii din biserica primară trebuiau să privească lucrul acesta ca un fenomen inseparabil de credința lor în Hristos (Fapte 9,16; 14,19.22; 20,23; 21,14).

Reacția apostolilor la suferință și persecuție a fost bucurie: chiar dacă Dumnezeu a rânduit ca ei să sufere pentru numele lui Hristos, Luca nu dă impresia că apostolii au suferit cu un suflet amar și cu o inimă întristată. Exact opusul este cazul: ori de câte ori își exprimă reacția lor, citim că s-au bucurat că erau învredniciți să sufere pentru numele lui Hristos (Fapte 5,40-41; 13,52; 16,25; 20,24; 21,13).

Prin opinia lui, Gamaliel reprezintă reflectarea oponenților față de evanghelia predicată de către apostoli. El dă sfatul evreilor lideri din Sanhedrin ca să lase slobod pe Petru și Ioan și să aștepte să vadă ce va fi din mișcarea lor. Din punctul de vedere al lui Gamaliel moartea lui Isus pe o cruce blestemată este un factor destul de puternic să efectueze sfârșitul mișcării apostolilor, dacă originea ei este umană (Fapte 5,38). Se pare deci că Luca zidește propria argumente în favoarea creștinismului pe sfatul lui Gamaliel: faptul că creștinismul viețuiește în neazuri, este folosit ca un *test* pentru a autentifica și a legitima învățătura ucenicilor. Deși logica narațiunii cărții Faptele Apostolilor este că învățătura apostolilor vine de la Dumnezeu, deoarece nu se poate opri și deoarece este victorios în mijlocul persecuției.

Dar Dumnezeu dă ajutor divin martorilor care suferă și nu se întârzie să arate că este pe partea celor care suferă pentru numele lui Hristos. Acest ajutor vine prin experiența prezenței

lui Dumnezeu (Fapte 4,23-31), intervenții supernaturale și eliberări prin îngeri (Fapte 5,18-19; 12; 16), vizuini și visuri (Fapte 7,55), și prin îmbărbătare cerească (Fapte 18,9-10; 23,11).

Sumar și Concluzie

În ***Sumar și Concluzie*** am făcut două lucruri: în primul rând am făcut un rezumat al cercetării mele iar în al doilea rând am tras concluziile. Am constatat că ipoteza originală a tezei de doctorat a fost adevărată și demonstrată: într-adevăr Luca în marea trimitere – conținutul căruia se află în Luca 24,44-49 – ne oferă rezumatul temelor al teologiei Faptele Apostolilor. Pe baza cercetării făcute este evident că teologia cărții Faptele Apostolilor are un caracter misiologic și că marea trimitere are un conținut teologic. Deci tematica din marea trimitere servește ca un rezumat al temelor teologiei cărții Faptele Apostolilor și invers.

Convingerea mea este că odată ce aceasta este văzută și înțeleasă de către un cititor, îi va deveni aproape imposibil ca să nu ia în considerare această observație în timpul unui nou studiu al teologiei cărții Faptele Apostolilor. Mă gândesc aici la teologi de specialitate ca Howard Marshall, David Peterson, și Darrell Bock, care în ciuda faptului că la rândul lor au publicat niște cărți foarte însemnate – pe care le-am folosit și eu în lucrarea mea – nu prin folosirea prismeii marii trimiteri din Luca 24 au circumscris tematica teologiei cărții Faptele Apostolilor (totuși au enumerat teme similare).

Beneficiul secundar al cercetării mele este că concepția tradițională potrivit căruia Evanghelia după Luca și Faptele Apostolilor se țin laolaltă nu numai la nivelul autorului ci și la nivelul literaturii (narațiunii) și teologiei, a fost încă o dată întărită, cu un element nou.

Am demonstrat că prin marea trimitere a lui Hristos se capătă o *schiză biblică* mai clară a teologiei cărții Faptele Apostolilor. Componentele enumerate de către cercetători ai Bibliei pentru a stabili teologia cărții Faptele Apostolilor sunt găsite într-un mod succint exact în marea trimitere din Luca 24,44-49. În lumina aceasta acum putem formula componentele teologiei cărții Faptele Apostolilor într-un mod mai *obiectiv* decât am putut face odinioară. În loc să ne bazăm pe propria noastră alegere urmărind ce fel de subiecte să alcătuiască teologia cărții Faptele Apostolilor, noi acum ne putem baza pe autorul cărții.

Astfel am găsit o soluție biblică pentru problema noastră originală.

Soli Deo Gloria.